

Riigikogu otsus „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030“ heakskiitmine

Põhiseaduse § 65 punkti 1 ja riigieelarve seaduse § 20 lõike 1 alusel Riigikogu otsustab:

I Kriminaalpoliitika visioon ja eesmärk

1. 2030. aastal on Eesti turvaline ja õiglane ühiskond, mille kriminaaljustiitsüsteem on sõltumatu, tõhus, nutikas ja ohvreid abistav; sellega puutub kokku vähe lapsi ja noori. Sõltlased ja vaimsete häiretega õigusrikkujad saavad vajalikku abi. Toimib õigusrikkumisi vähendav karistussüsteem koos karistusalternatiividega. Raske vägivallakuritegevus väheneb Euroopa kiireimas tempos.
2. Kriminaalpoliitika roll on õiguskuuleka ühiskonna ning selleks vajalike väärtuste kujundamine. Kriminaalpoliitika eesmärgiks on õigusrikkumiste ennetamine, neile reageerimine ning neist johtuva kahju vähendamine koostöös haridus-, tervishoiu-, sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemiga ning kogukondade, omavalitsuste, mittetulundus- ja erasektoriga. Karistussüsteemi eesmärk on toetada õiguskuulekat eluviisi ning tagada seeläbi kindlustunne, et meie ühiskonna väärtustel põhinevad normid rakendatakse ellu, rikkumistele reageeritakse ja konfliktid lahendatakse õiglaselt.
3. Kriminaalpoliitika on teadmiste- ja analüüsipõhine, kasutades selleks andmeid ja tehnoloogiat. Kriminaalpoliitika vaatab tulevikku, nähes võimalusi ja arvestades riske.

II Kriminaalpoliitika prioriteedid

Selleks, et kriminaaljustiitsüsteem oleks tõhus, sõltumatu, inimkeskne, ja ohvrisõbralik, tuleb:

4. Muuta süüteomenetlus digitaalseks, personaalseks ja asjatut bürokraatiat vältivaks. Õiguskaitsetöötajate ettevalmistus peab andma sellised teadmised ja oskused, mis aitavad kasutada kogukondlikku sekkumist ning tugineda ohvri õigustele ja taastavale õigusele. Menetluses tuleb silmas pidada süütuse presumptsiooni põhimõtet ja tagada kõigi menetlusosaliste põhiõigused.
5. Seada süüteomenetluse sihiks õigusrikkumisele eelnenud olukorra taastamine ja tekitatud kahju heastamine (taastav õigus). Süüteomenetluses tuleb võimalikult paljude juhtumite puhul eesmärgiks seada ohvri ja kurjategija lepitamise. Ohvriabiteenused ning taastava õiguse võimalused peavad olema kättesaadavad nii menetluse kestel kui ka vajaduse korral väljaspool menetlust. Kuritegevusest saadav tulu peab jõudma ohvrite abistamisse ja kuriteoennetusse.
6. Keskenduda ühiskonnale kõige enam kahju tekitavate õigusrikkumiste ära hoidmisele, eelkõige küber-, majandus-, korruptsiooni-, narko-, inimkaubanduse, vägivalla (sh lähisuhte- ja laste vastu suunatud vägivalla) ennetamisele ning organiseeritud kuritegevuse tõkestamisele.
7. Teha rahvusvahelist koostööd ning kasutada tehnoloogiat õigusrikkumiste prognoosimisel, ära hoidmisel ja avastamisel ning ekspertiiside läbiviimisel.

Selleks, et lapsed ja noored ei satuks kriminaaljustiitsüsteemi vaatevälja ning tagada noorte õigusrikkujate vajadustele vastav kohtlemine, tuleb:

8. Ennetada noorte sattumist õigusrikkumiste spiraali. Haridusasutused, kooskõlas taastava õiguse põhimõtetega, tuginedes hariduse alusväärtustele ja tõenduspõhisusele, annavad noortele õiguskuuleka käitumise tarvis esmased oskused ja väärtused ning aitavad suurendada nende eduelamust ja koolirõõmu, tagades kõigile turvalise, salliva ja toetava õpikeskkonna. Riik ja omavalitsused toetavad peresid hooliva, last jõustava ja järjekindla kasvatuspakkumisel, mis aitab ennetada lastel käitumisprobleemide väljakujunemist.
9. Ennetada õigusega pahuksisse sattunud noorte edasisi õigusrikkumisi, muutes alaealiste õigusrikkujate menetlust erinevate osapoolte koostööl põhinevaks ning pakkudes noortele karistussüsteemi väliseid lahendusi ja tõenduspõhiseid, eelkõige pereskeskseid programme.

Selleks, et toetada kuritegevusest irdumist, ennetada kuritegevust ning vähendada sõltuvusest ja vaimse tervise häiretest toime pandud õigusrikkumisi, tuleb:

10. Suurendada kogukondlike karistuste, sh koduvangistuse ning avavangla osakaalu, tänu millele toetatakse õigusrikkujate õiguskuulekat elu, valmistatakse kinnipeetavaid vabanemiseks paremini ette ning väheneb kinnises vanglas viibimise aeg. Vanglast vabanenutele pakutakse vabanemisjärgset tugiteenust ja majutuskohta.
11. Tagada vangla ja kriminaalhoolduse taasühiskonnastamise kesksus ning kinnipeetavate inimväärikas kohtlemine. Kinnipeetavaid valmistatakse vabanemiseks, pakkudes neile mõtestatud tegevust, kusjuures võimalikult paljudele on tagatud tõenduspõhised sotsiaalprogrammid ning õppimis- ja töötamisvõimalused.
12. Tagada sõltlaste ja vaimse tervise häiretega õigusrikkujate ravi ja nõustamine, sh muutes ravi ja nõustamise karistuse lahutamatuks osaks.
13. Hinnata õigusrikkuja vajadusi ja riske nii karistuse määramise eel kui karistuse kandmise jooksul.
14. Kaitsta ühiskonda eriti ohtlike ja vägivaldsete kurjategijate eest, tagades muu hulgas nende vabanemisjärgse järelevalve.
15. Leida koostöös kogukondade ning erasektoriga nutikaid lahendusi inimeste õiguskuuleka käitumise tõstmiseks.

III Aruandlus

16. Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 vaadatakse perioodiliselt üle ja vajaduse korral ajakohastatakse.
17. Justiits- ja siseminister seavad regulaarselt politseile ja prokuratuurile kuritegevusvastases võitluses prioriteedid (sh prioriteetsed kuriteod) ning jälgivad nende täitmist.
18. Vabariigi Valitsus esitab igal aastal Riigikogule ettekande kriminaalpoliitika põhialuste elluviimise kohta. Vajaduse korral kaasatakse riigi peaprokurör ja seotud ministrid.

Riigikogu esimees

Tallinn, 2019

Algatab Vabariigi Valitsus

„ „ 2019 nr